

TOLMAČENJE V EVROPSKI UNIJI: SLOVENSKE IZKUŠNJE DESET LET POZNEJE**

Povzetek. Oddelek za prevajalstvo Filozofske fakultete v Ljubljani že vrsto let izobražuje konferenčne tolmače za institucije EU. Pri tem tesno sodeluje tako z generalnim sekretariatom za tolmačenje pri Evropskem parlamentu (GD INTE) kot tudi z generalnim sekretariatom za tolmačenje Evropske komisije in Sveta (GD SCIC). Obe instituciji Oddelku za prevajalstvo omogočata finančno in pedagoško pomoč, Oddelek pa se trudi v relativno kratkem času tolmače pripraviti na neposreden prehod v zahtevno prakso. V prispevku se bomo posvetili predvsem izzivom izobraževanja in tolmačenja za potrebe Sveta.

Ključni pojmi: izobraževanje tolmačev, pedagoška asistenca, SCIC, prehod v prakso

Uvod

Vprašanje položaja tolmačenja kot veščine in poklica (Markič, 2009, 2013) in tolmačeslovja kot vede (Gorjanc, 2013a) je vprašanje, ki se je začelo zastavljati šele z jezikovno fragmentacijo moderne diplomacije ter z ustanavljanjem mednarodnih organizacij, katerih člani niso bili vselej večji tujih jezikov (ILO). Njen mejnik je versajska konferenca, ki je prva odprla Pandorino skrinjico razlik med jeziki in njihovega enakopravnega položaja v mednarodni skupnosti (Gorjanc, 2014; Udovič, 2013). Do takrat je namreč veljalo, da je diplomatski jezik lahko samo eden, in sicer je bila to najprej latinščina, nato pa se je vse bolj uveljavljala francoščina, ki pa je postala *de facto* jezik diplomacije šele z Dunajskim kongresom leta 1815, na katerem so bili vsi sprejeti dokumenti zapisani v francoščini (Udovič in Kalin Golob, 2013). Vendar pa francoščina svojega primata v diplomaciji ni uspela obdržati (Udovič, 2013). Fragmentacija mednarodne skupnosti in demokratizacija diplomacije sta namreč vse bolj terjali enakopravno obravnavanje vseh jezikov (Udovič, 2013; Udovič et al., 2011). V 20. stoletju pa je svoj delež prispevala še globalizacija in medijska premoč angleškega jezika.

---

* Mag. Amalija Maček, lektorica na Oddelku za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.

** Pregledni znanstveni članek.

Slovenski prostor, ki je bil dolgo v okviru nemško govoreče politične vladavine, se je jezikovno osamosvojil dokaj pozno. Čas od konca 18. stoletja do konca 19. stoletja so sprva zaznamovala prizadevanja za enakopraven status slovenskega in nemškega jezika ter nato prizadevanja za status slovenščine kot edinega polnopravnega javnega jezika (Grdina in Stabej, 2002, Kalin Golob, 2003). Že v času Ilirskih provinc je Napoleon z uvedbo slovenščine v osnovnih šolah slovenskemu jeziku namenil pomembnejšo vlogo (Stabej, 1998; Žigon, 2012; Žigon in Udovič, 2012), k progresivnejšemu zavedanju pomena slovenskega jezika pa nato prispevajo jezikoslovne razprave v 19. stoletju. Počasi se je jezik lahko uporabljal v vseh komunikacijskih funkcijah in leta 1849 je slovenščina prvič postala eden od uradnih jezikov habsburške monarhije. Pomemben prispevek k razvoju slovenskega jezika je doprineslo tudi prevajanje, za katero že od Alfonza X. in njegovih prevajalskih delavnic na dvoru v Toledu (Maček, 2002) vemo, da lahko skorajda v celoti ustvari nov jezik.

Nastanek prve politične tvorbe (Kraljevine SHS), v kateri so bili Slovenci razumljeni kot enakopravni, slovenskemu jeziku kljub vsemu ni dal statusa enakopravnosti, temveč je prišlo do nekakšne 'zlitosti' z drugima jezikoma, saj je v 3. členu Vidovdanske ustave Kraljevine SHS pisalo, da je »službeni jezik kraljevine srbsko-hrvatsko-slovenski« (Grdina in Stabej, 2002: 505), a praksa tega določila ni odsevala. Podobna situacija se je nadaljevala po vzpostavitvi 'druge' Jugoslavije, kjer se je slovenski jezik uradno sicer lahko uporabljal, a je večina sporočanja na zvezni ravni potekala v srbohrvaškem jeziku (o tem nazorno Gorjanc, 2009: 15–17; Udovič et al., 2011: 271–273). Vojko Gorjanc v prispevku v zborniku *Jezik između lingvistike i politike* v sklopu Biblioteke XX vek lepo prikazuje, kako je bila skrb za tedaj depriviligiran slovenski jezik v SFRJ, kjer je bila srbohrvaščina jezik zveznih organov, diplomacije, vojske in razprav v zvezni skupščini, mnogo bolj zavzeta v primerjavi s stanjem po osamosvojitvi, predvsem po zaslugi Slavističnega društva Slovenije (Gorjanc, 2013b: 15). To morda zveni kot paradoks, po drugi strani pa je tudi razumljivo, da se dragocenosti svojega jezika bolj zavedamo, kadar je njegova uporaba omejena ali ogrožena.

Z osamosvojitvijo Slovenije je slovenski jezik dobil svoj izvorni domicil v državi (Gorjanc, 2009: 13). V 11. členu Ustave smo namreč zapisali, da je slovenščina uradni jezik. Od takrat smo kot narod in država sami odgovorni za odnos do jezika, njegovo uveljavljanje in njegovo pozicioniranje do drugih jezikov. Na tem mestu bi lahko rekli, da smo nekako zaspali na lovori-kah, saj v medijih lahko opazamo izredno malomarno rabo jezika, svoje pa prispeva tudi varčevanje sredstev pri lektoriranju in neregularnost poklica prevajalca.

Čeprav je bilo že pred vstopom v EU izvedenih kar nekaj študij (npr. Kalin Golob, 2001; Kalin Golob, 2003), vprašanje slovenščine v institucijah

EU ob samem pristopu leta 2004 ni zbujalo (pre)velikega zanimanja, zato pa je bilo v zadnjem desetletju objavljenih kar nekaj študij, ki se ukvarjajo z vprašanji jezika in tolmačenja (npr. Kutin, 2008; Prunč, 2009; Gorjanc, 2012; Gorjanc, 2013a).

Namen članka je predstaviti sodelovanje med Oddelkom za prevajalstvo in tolmaško službo SCIC pri Evropski komisiji ter Svetu v prizadevanju, da bi skupaj pripravili mlade na vstop v zahtevno profesionalno okolje tolmačenja za EU. Ob tem se želimo navezati na anketo, ki jo je med slovenskimi delegati v Svetu izvedel Udovič (2014), ter mnenju delegatov o tolmačenju dodati še tolmaško plat sodelovanja, saj je njihov prispevek včasih premalo opažen. Treba se je zavedati, da se zahtevnost tolmaškega dela ne meri le v urah 'sedenja' v tolmaški kabini, temveč tudi v vseh urah, ki jih tolmač porabi za izobraževanje, branje, razumevanje, širjenje obzorja in samo pripravo na proces tolmačenja (prim. Markič, 1998; Popović, 1999).

Članek je razdeljen na dva dela. V prvem delu predstavljam "postopek oblikovanja" kakovostnega tolmača, njegove prednosti, slabosti in izzive, medtem ko se v drugem delu članka posvečam predvsem praktičnim vidikom, vezanim na tolmačenje, s katerimi se tolmači pogosto srečujejo, a o njih (pre)redko govorijo. Te želim – poleg predstavitve – tudi ovrednotiti in umestiti v celotni sistem tolmačeslovnega vedenja.

Študij tolmačenja v tesnem sodelovanju z institucijami EU

»Tolmač« je izraz, ki opisuje »ustnega prevajalca« (Markič, 2013b: 7). Slovar slovenskega knjižnega jezika besedo tolmač razlaga kot »*kdor se (poklicno) ukvarja z neposrednim ustnim prevajanjem pogovorov*«. Tolmačenje izvorno delimo na tri kategorije: glede na namen, glede na uporabnika in na naročnika ter glede na obliko tolmačenja. Slednja se deli na več podzvrsti, pri čemer sta najbolj znani obliki konsekutivno (zaporedno) in simultano (vzporedno) tolmačenje, če pa gre za personalno (tj. enoosebno) tolmačenje, se pojavlja še posebna oblika šepetanege tolmačenja (prim. Markič, 2013b: 7ff).

Prvi pogoj za izobraževanje uspešnih tolmačev je strog izbor na sprejemnih izpitih,¹ kjer se išče predvsem sposobnost hitrega in dobrega razumevanja tujih jezikov ter izvrstnega poznavanja tujih kultur, sposobnost analize in sinteze bistva, odlično znanje materinščine, komunikativnost in prijeten nastop ter predvsem sposobnost hitrega preklapljanja med jeziki. Marsikdo, ki je odraščal dvojezično, ima lahko vse od zgoraj naštetih veščin, če pa nima specifičnega tolmaškega talenta hitrega preklapljanja med jeziki, nikdar ne bo mogel postati uspešen tolmač.

---

¹ Prim. posebno številko revije *Interpreting* 13 (1).

Na Slovenskem smo prvi korak k izobraževanju tolmačev naredili leta 1997, ko je bil na Filozofski fakulteti v Ljubljani prvič razpisan študijski program tolmačenja.² Štiri leta pozneje je dodiplomskemu študijskemu programu sledil še specialistični študij, pozneje pa tudi magistrski študij (Maček, 2013b: 23). Že od samega začetka so nam pri delu pomagale institucije EU – Evropski parlament in Evropska komisija. Finančno so nam pomagali pri nakupu drage tehnične opreme za tolmaški laboratorij, vsako leto pa nam odobrijo tudi sredstva za del honorarjev zunanjih sodelavcev – tolmačev, za dokupovanje opreme, obisk študentov v Bruslju itd. Pomoč institucij EU je ključna za obstoj in kakovost študija, saj gre zaradi strogih kriterijev ob sprejemu ter zaradi maloštevilnega bazena, iz katerega v Sloveniji sploh lahko črpamo ustrezne kandidate, za zelo individualen študij z majhnim številom vpisanih (povprečno 6 študentov na letnik). Institucije pa pomagajo ne le finančno, temveč že od samega začetka tudi s svojimi izkušnjami. Ne smemo pozabiti, da je v preteklosti izobraževanje tolmačev potekalo kar znotraj institucij, tako da je med redno zaposlenimi profesionalnimi tolmači v Bruslju veliko izrednih pedagogov. Institucije imajo še sedaj svoj izobraževalni program (med drugim organizirajo izobraževanja za učitelje: *training of trainers*) in aktivno sodelujejo tudi z univerzami po Evropi. V našem primeru Evropski parlament omogoča veliko učnih ur na daljavo (*virtual classes*), kjer profesionalni tolmači v Bruslju pripravijo govore v različnih jezikih, naši študenti jih pretolmačijo, profesionalni slovenski tolmači iz Bruslja pa nato njihovo delo komentirajo v skladu s standardi dela za institucije EU. Vse poteka prek sistema za videokonference. Poleg tega se Evropski parlament redno udeležuje sprejemnih in zaključnih magistrskih izpitov v Ljubljani ter našim študentom ob obisku v Bruslju predstavi delo za Evropski parlament, ki ima marsikatero specifiko.

Podobno tudi generalni direktorat za tolmačenje pri Evropski komisiji in Svetu, imenovan SCIC, tesno sodeluje z Oddelkom za prevajalstvo Filozofske fakultete v Ljubljani. Poleg sodelovanja na sprejemnih in zaključnih izpiti, spremljanja študentov ob obisku v Bruslju ter virtualnega pouka se udeležujejo tudi naše simulacije konference ob koncu študijskega leta, kjer delo študentov predstavimo javnosti in morebitnim zainteresiranim kandidatom za vpis. SCIC študentom ponuja tudi štipendije za čas študija, saj je zaradi intenzivnosti programa nemogoče še delati ob študiju. Prav tako jim ob začetku dela v Bruslju določijo osebnega tutorja, ki jih uvede v profesionalno delo, do nedavnega pa so mladim omogočili tudi finančno shemo za prišleke (*new-comer scheme*), ki jim je zagotavljala dovolj delovnih dni za preživetje. Predvsem pa nam SCIC pomaga s pedagoško asistenco. Šestkrat letno Ljubljano za 3–4 dni obiščejo profesionalni tolmači, ki za študente pripravljajo

² Vsi podatki, ki nimajo navedenega vira, so interni podatki Oddelka za prevajalstvo.

govore v tujem jeziku in jih intenzivno poučujejo skupaj z lokalnimi učitelji ali pa sodelujejo pri izpitih in prav tako s profesionalno pripravljenimi govori zagotavljajo študentom ustrezne pogoje, da pokažejo svoje znanje. Tolmači pedagogi, ki prihajajo na obisk, vodijo tudi seminarje za slovenske pedagoge, na primer o tem, kako strukturirati učno uro, kako ustrezno komentirati delo študentov, da sta kritika in spodbuda v ravnovesju, kako pripraviti ustrezne govore ipd. SCIC po dvema učiteljema (večina naših učiteljev tolmačenja je akreditiranih pri EU) z vsake univerze omogoči določeno število zajamčenih dni tolmačenja za Svet, zato da ostaneta v stiku s prakso in iz prve roke poznata potrebe institucij EU. Vse to usklajuje vodja slovenske kabine pri Evropski komisiji, Marjana Rupnik, ki izredno zavzeto vsako leto spremlja razvoj študentov in je specifične tolmačenja za institucije Evropske unije predstavila tudi v prispevku v jubilejnem zborniku ob 40-letnici Združenja konferenčnih tolmačev Slovenije (Rupnik, 2013: 62–64).

Iz povedanega sledi, da študij tolmačenja na Oddelku za prevajalstvo v vseh pogledih poteka v tesnem sodelovanju in ob izredni podpori institucij EU, ki v zameno pričakujejo zares dobre kandidate, ki so ob koncu študija kar najbolj usposobljeni za dejansko delo v kabini. Čeprav predavatelji na magistrskem študiju Tolmačenja poznamo izzive dela za institucije EU in čeprav tudi institucije same sodelujejo pri izobraževanju, pa je prehod v prakso vendarle pravi izziv v več pogledih. Prav temu vprašanju bi se rada posvetila v članku: na kakšen način se trudimo, da bi študente pripravili na to, kar jih dejansko čaka v praksi, kje so pri tem še vidne pomanjkljivosti in kaj jih povzroča.

Na Oddelku za prevajalstvo se trudimo, da bi ostajali v koraku s sodobnimi znanstvenimi in pedagoškimi praksami po Evropi (smo ustanovni in aktivni člani novega združenja EMCI),³ ter se fleksibilno odzivali na potrebe na trgu oz. korigirali pomanjkljivosti, na katere nas v letnih evalvacijah opozarjajo študenti (Pajek, 2013: 41) ali institucije EU (Maček, 2013: 22ff).

Študij tolmačenja je izredno zahteven in poleg talenta terja še veliko vzdržljivosti, fleksibilnosti in zrelosti, ki je sposobna prenesti tudi kritiko. Študij uspešno zaključi približno 50 % vpisanih študentov, ki jih nekaj mesecev po magistrskem izpitu in zagovoru magistrske naloge čakajo še akreditacijski testi za delo v Bruslju. Pri teh testnih je povprečje uspešnosti še nekoliko nižje. Kljub vsemu pa se lahko pohvalimo, da je večina izmed 80 tolmačev, ki so zaposleni pri EU ali delajo za institucije kot tolmači v svobodnem poklicu, študiralo prav na Univerzi v Ljubljani in da je v zadnjih 5 letih akreditacijske izpite poleg približno 10 naših absolventov uspešno opravila le ena sama oseba, ki ni študirala na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete v Ljubljani.

---

³ EMCI spletna stran, dostopno preko <http://www.emcinterpreting.org/>, 23. 5. 2014.

Kljub skrbnemu izboru kandidatov za vpis se zgodi, da nekateri vendarle ne razvijejo svojega potenciala v pričakovani meri, tako da je med dvema izvrstnima generacijama včasih tudi kakšna šibkejša. To je realnost izobraževalnih ustanov po vsem svetu, institucije EU pa te danosti včasih ne razumejo dovolj in si za vložena sredstva (kar je seveda tudi razumljivo) želijo vsako leto kar največ vrhunskih kandidatov. To je v tako majhni jezikovni skupnosti težko doseči. Poleg tega pa prav zaradi večjega števila uspešnih kandidatov v zadnjih letih zanimanje institucij za naše absolvente počasi upada, saj so potrebe po slovenskih tolmačih z domicilom v Bruslju tako rekoč popolnjene in po navedbah mladih kolegov celo že nekoliko primanjkuje dela za brezskrbno preživetje (delujejo kot *free-lance* tolmači, ki so na lastne stroške nastanjeni v Bruslju, kjer si lahko obetajo več dela, saj institucije tako prihranijo pri potnih stroških in stroških bivanja). Ker je slovenskih tolmačev zaenkrat dovolj, je tudi sam jezik z mesta deficitarnega jezika »padel« na lestvici prioritetnih jezikov, tako da je pričakovati, da bodo institucije v bodoče manj sredstev namenjale izobraževanju slovenskih tolmačev, več pa denimo hrvaških, ki jih primanjkuje. Tukaj bi s hitrimi prilagoditvami tudi Univerza v Ljubljani lahko izkoristila svoj potencial in med jezikovnimi kombinacijami razpisala tudi kombinacijo s hrvaškim jezikom.

Včasih smo lahko študente med izredno napornim študijskim letom motivirali z dobrimi obeti za takojšnje dobro plačano delo za institucije EU in celo morebitne redne službe v Bruslju, pri čemer so institucije pri akreditacijskih testih pogosto »zamižale na eno oko« in v kabino sprejele tudi kandidate z enim tujim jezikom, drugega pa so mladi tolmači dodali v roku nekaj mesecev. V bodoče bodo sprejemali le še kandidate, ki bodo zares izvrstno tolmačili iz dveh jezikov (predvsem je zaželena francoščina) ter imeli morda še potencial za *retour*, tj. tolmačenje iz svojega v tuji jezik. Tovrstna politika je prej pravilo kot izjema, saj denimo t.i. »večje« kabine, kot sta na primer nemška ali španska, sprejemajo le še kandidate, ki lahko izvrstno tolmačijo iz treh evropskih jezikov.

O tem, kakšen bo študij tolmačenja v prihodnje, kakšna bo prihodnost tolmaškega poklica in kakšni izzivi nas čakajo, so razpravljali na konferenci ob 25-letnici prvega španskega magistrskega študija konferenčnega tolmačenja v La Laguni 13. februarja 2014.⁴ Udeleženci so se strinjali, da bo:

1. vse več študija na daljavo oziroma e-učenja, kot tudi tolmačenja na daljavo (*remote interpreting*). Oddelek za prevajalstvo je tehnično odlično opremljen in se tako z rednimi videokonferencami kot tudi s posebnim predmetom, posvečenim informatiki, trudi usposobiti študente za delo s

⁴ Dostopno preko <http://lourdesderioja.com/tag/master-de-interpretacion-de-conferencias-universidad-de-la-laguna/>, 23. 5. 2014.

sodobnimi tehnologijami. Prav tako sodelujemo pri spletni platformi za poučevanje tolmačenja ORCIT;⁵

2. vse manj povpraševanja po klasičnem konferenčnem tolmačenju, predvsem zaradi prevlade angleškega jezika v diplomaciji in znanosti, zato pa bo zaradi globalizacije in migrantskih tokov vse več povpraševanja po skupnostnem tolmačenju, t. i. *community interpreting*. Predvsem na področju znanstvenega raziskovanja so člani Oddelka za prevajalstvo vključeni tudi v tozadevne evropske projekte (MedInt, Eulita, Trafut in TraiLLD). Trudimo se, da bi oblikovali posebne module stalnega strokovnega izpopolnjevanja ali celo poseben magistrski študij sodnega tolmačenja in različnih oblik skupnostnega tolmačenja, pri čemer bi sledili zgledu iz Osla, kjer takšen študij že poteka v obliki seminarjev ob koncu tedna in vmesnega e-pouka. Konkretno pa bi prehod s poučevanja konferenčnega na poučevanje skupnostnega tolmačenja za Oddelek za prevajalstvo pomenil predvsem to, da bi morali temeljito spremeniti nabor jezikovnih kombinacij, ki jih ponujamo, ter namesto angleškega, nemškega, francoskega, španskega in italijanskega jezika, ki so ob zadostnem številu vpisanih kandidatov na voljo sedaj, ponuditi npr. arabski ali albanski jezik. V Evropi predvsem vlada pomanjkanje tolmačev za posamezne afriške jezike, ki jih nato *ad hoc* izobražujejo na nekaterih univerzah (npr. Magdeburg) ali institucijah (mednarodno sodišče v Haagu);
3. ob vseevropski gospodarski krizi in zategovanju pasu tudi znotraj institucij EU ter ob upadu povpraševanja na prostem trgu vse manj dela tudi za absolvente magistrskih študijev klasičnega konferenčnega tolmačenja. Prisotni nekdanji študenti univerze v La Laguni so iz prve roke predstavili svoje izkušnje, kako je vendarle mogoče preživeti; in tudi spremljanje absolventov Univerze v Ljubljani kaže, da študenti tolmačenja zaradi svojih osebnih lastnosti (komunikativnost, prilagodljivost, visok inteligentni kvocient, dobre delovne navade) in zaradi usvojenih jezikovno-tolmaških veščin kljub krizi še vedno hitro najdejo zaposlitev, če že ne kot tolmači, pa kot prevajalci in tolmači znotraj podjetij, kot menedžerji, turistični vodniki, animatorji, administratorji ... Marco Benedetti, direktor generalnega direktorata za tolmačenje pri Evropski komisiji, je v La Laguni dejal, naj študentom položimo na srce, da je v času gospodarske krize težko najti delo s kakršnokoli izobrazbo, da pa je tistim, ki dobro obvladajo več jezikov, vseeno lažje. To se pri naših absolventih kaže tudi v statistiki odseljevanja mladih intelektualcev iz Slovenije (*brain drain*), kajti marsikateri magister tolmačenja je prav po zaslugi dobrega znanja tujih jezikov odšel v tujino, in to ne le Belgijo. Direktorjev pomočnik Javier Hernández Saseto pa je dodal, da je študij tolmačenja študij, ki ti

---

⁵ Dostopno preko <http://www.orcit.eu/>, 23. 5. 2014.

spremeni način razmišljanja, ki te nauči trdega dela, spremljanja aktualnih dogodkov, boljšega nastopanja v javnosti ... Tudi naši študenti (celotisti, ki študija ne zaključijo uspešno), nam vedno znova potrjujejo, da jim je študij tolmačenja izredno veliko dal tudi na osebnem področju.

Pogledu v prihodnosti bi morda lahko dodali aktualne rezultate volitev v Evropski parlament, ki odsevajo precej zaskrbljujoč premik evropske politike v ponekod skrajno desno. To po eni strani lahko s seboj prinaša nacionalizme, izvajanje (tudi jezikovne) premoči večjih nad manjšimi, diskriminacijo priseljencev in vsakovrstnih manjšin, kar lahko prizadene tudi obseg tolmačenja in s tem povezano kratenje pravice do pravičnega sojenja v lastnem jeziku ipd., po drugi strani pa lahko tudi dodamo, da izkušnje nekaterih tolmačev v Bruslju kažejo, da prav poslanci desno usmerjenih strank slabše obvladajo tuje jezike in še toliko bolj potrebujejo storitve tolmačev. Nihče od nas pa trenutno še ne more napovedati, kakšno politiko bo na področju tolmačenja dejansko ubral Evropski parlament v novi sestavi in na daljši rok.

Izzivi izobraževanja tolmačev za potrebe dela v večjezičnem okolju: primer institucij Evropske unije

661

Omenili smo že, da študij tolmačenja na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete v Ljubljani poteka v tesnem sodelovanju z institucijami EU ter da se je študij v zadnjih letih precej spreminjal. Razlog za to je po eni strani prehod na bolonjski sistem, po drugi strani pa upoštevanje mnenja študentov, zahtev institucij EU ter prilagajanje sodobnim evropskim znanstvenim in pedagoškim pristopom. Če si prav na hitro pogledamo zadnjih nekaj let, naj med spremembami omenimo predvsem naslednje:

- zgodnejše poučevanja konsekutivnega tolmačenja, ki se je iz drugega letnika magistrskega študija preselilo v prvi letnik;
- sodelovanje s profesorjem Tomažem Gubenškom z AGRFT, ki študentom približa retoriko, javno nastopanje in premagovanje stresa;
- obsežnejše vključevanje maternih govorcev, ki pripravljajo govore (prim. Maček, 2013: 27);
- uvajanje številnih virtualnih učnih ur z EK in EP ter s tem povezano boljše poznavanje sodobnih tehnologij ter standardov dela v EU, prav tako pa s tem premagujejo izpitni stres;
- uvajanje konkretnih tolmaških izkušenj (v študijskem letu 2013/14 predvsem v sodelovanju s Francoskim kulturnim centrom Charles Nodier);
- vključevanje mladih raziskovalcev/absolventov tolmačenja v pedagoški proces, kar se je izkazalo kot dobra odločitev, saj ti kolegi lahko vpostavijo poseben stik s študenti.

Študenti tolmačenja nedvomno spadajo med najuspešnejše študente prvostopenjskega študija medjezikovnega posredovanja. V tretjem letniku dodiplomskega študija se spoznajo z zgodovino tolmačenja in različnimi tehnikami, prav tako pa lahko v praksi preizkusijo, ali imajo ustrezní talent. Kandidati, ki jih sprejmemo na študij tolmačenja, so v nekem smislu že tolmači, ki jim le pomagamo, da se do konca razvijejo. Če nekdo nima talenta, ustreznih intelektualnih sposobnosti in pa zelo širokega splošnega znanja in zanimanj, še tako dober študij iz njega ne bo naredil tolmača. Tudi iz poštenosti do študentov skušamo biti pri sprejemnih izpitih kar najbolj senzibilni, da bi zaznali, ali kandidat res ima vse potrebno, preden se odloči, da bo eno leto svojega življenja povsem posvetil tako zahtevnemu študiju. Če mu kljub vsemu ne uspe, lahko študij dokonča kot prevajalec.

Veščine, ki jih potrebuje tolmač, ki dela za institucije Evropske unije, večinoma sovpadajo s splošnimi sposobnostmi, ki jih mora imeti konferenčni tolmač (Mlačak, 2013). Ne glede na to, kako oblikujemo izobraževalni proces, je uspešnost sodobnega tolmača odvisna od njegovih že omejenih osebnostnih značilnosti in vedenja o tem, kje pridobiti podatke, ki jih za svoje delo potrebuje. Med študijem poskušamo študentom približati najrazličnejše tematike in jih spodbujamo, da sestavljajo glosarje z najrazličnejših področij. Sodelujemo tudi s predavatelji s Pravne fakultete v Ljubljani, ki študentom predstavijo osnove evropskega prava. Seveda bi bilo idealno, če bi imeli na voljo več časa in če bi lahko sodelovali še z drugimi fakultetami, npr. s področja medicine, tehnike, ekonomije, politologije itd. Če upoštevamo, da tolmači vsak dan tolmačimo povsem drugo tematiko, o kateri razpravljajo strokovnjaki, ki se s tem področjem ukvarjajo vse svoje življenje, potem je hitro jasno, da tolmači ob še tako dobrem študiju ne moremo biti strokovnjaki za vse.

Na prostem trgu tolmač lahko (če ima dovolj naročil) izbira, pri katerih dogodkih bo tolmačil, pri tolmačenju za institucije EU pa te izbire nima, temveč gre v kabino, v katero je poslan, čeprav deloma lahko vpliva tako, da si najljubše tematike v spletnem koledarju za razporejanje tolmačev označi s simbolom srčka. Pri delu za Evropski parlament lahko vsak izmed poslancev v vsakem trenutku načne katerokoli lokalno problematiko iz svojega okolja in tolmač mora v hipu preklopiti na drugo semantično polje in terminološko ustrezno pretolmačiti povedano. Na tem mestu se kaže dinamika in kanec adrenalina, ki ga vsebuje ta zahtevni poklic. In na tem mestu moramo tudi kot izobraževalna ustanova priznati, da preprosto ni mogoče v enem letu dovolj podrobno obdelati prav vseh zahtevnih tematik, s katerimi se lahko naši magistri srečajo že prvi dan v kabini (npr. ribolov, podvozja traktorjev, najnovejša jedrska tehnologija itd.). Čeprav so razporedi dela v Bruslju pripravljene nekaj tednov vnaprej, se ti v praksi pogosto spreminjajo iz dneva v dan. Tako tolmač včasih šele 'na poti v službo' izve, da 'danes

ne bo na zasedanju, ki je posvečeno davkom, temveč mora na zasedanje s področja kazenskega prava'. Seveda se tolmači maksimalno potrudijo, a vendarle po nekaj urah intenzivnih priprav ne morejo postati strokovnjaki za prav vsako področje.

Prav temeljita priprava na delo je temeljni pogoj za dobro tolmačevo delo in tukaj skušamo prepričati naročnike, da bi razumeli, da visoki honorarji za tolmaško delo ne vključujejo le časa, ki si ga presedel v kabini, temveč tudi čas priprave. Da bi študente kar najbolje pripravili za delo v Bruslju, jih že v času prvostopenjskega študija seznanimo z uporabo spletnih glosarjev, korpusov in podatkovnih baz, na primer izredno koristnega portala Eur-lex.⁶ Med obiskom institucij ali med katero izmed pedagoških asistenc študenti spoznajo tudi spletni koledar in podatkovno bazo Medata,⁷ kjer so na voljo vsi predhodni relevantni dokumenti, dnevni red zasedanja in aktualni dokumenti ter povezave do ustreznih glosarjev ali dokumentov v različnih jezikih. Izkušnje kažejo, da se naši študenti izredno dobro znajdejo in da znajo najti vse ustrezne podatke, ki jih potrebujejo za kakovostno delo. Večni problem, na katerega te ne more pripraviti noben študij, so seveda kratice, ki jih delegati izredno radi uporabljajo, da pospešijo delo, tolmači pa jim skušamo slediti, saj se kratice v različnih jezikih nemalokrat razlikujejo.

Študente učimo tudi javnega nastopanja in psihofizične vzdržljivosti, da se tolmač ne ustavi »nekje na sredini« (prim. Zidar Forte, 2013). Zato mora biti do neke mere tudi dober igravec, da v še tako kočljivih trenutkih svoje delo izpelje do konca in poslušalcu ne da vedeti, da se je znašel v kritični situaciji.⁸ V ta namen zadnja leta sodelujemo s profesorjem Tomažem Gubenškom, ki študente seznanja s tehnikami premagovanja stresa, javnega nastopanja in pravorečja. Poleg psihične trdnosti je pomembna tudi kolegialnost, saj mora tolmač v vsakem trenutku pomagati kolegu, ki se morda ne spomni določenega izraza, ki si ni zapisal določene številke, potrebuje neki dokument ali mora prenehati tolmačiti zaradi napada kašlja.

V sklopu študija ter tudi pri delu za potrebe domačega trga je tako, da tolmač v relativnem miru pretolmači določen govor od začetka do konca, tolmača v kabini pa se menjata na 20 minut do pol ure. Največji stres in šok ob začetku dela za institucije EU je povezan prav s posebnostmi dela v večjezičnem delovnem okolju. V kabini so po trije tolmači hkrati. Vsak pokriva določene jezike, bodisi neposredno bodisi prek vmesnih jezikov (*relais*). Kakor hitro se zamenja govorec, se pogosto zamenja tudi tolmač. Da ne bi ovirali kolega, moramo zato hitro končati s tolmačenjem in predati mikrofona v trenutku, ko govorec neha govoriti. Simultano tolmačenje res poteka

⁶ Dostopno preko <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>, 23. 5. 2014.

⁷ O bazah in njihovem pomenu prim. Krek (2014).

⁸ Prim. zanimivo izkušnjo tolmačke v Wagner (2010).

hkrati z govorjeno besedo, pa vendarle je mogoče kakovostno simultano tolmačiti le z rahlim zamikom (*décalage*), saj sicer kljub tehniki anticipacije oz. predvidevanja pogosto ne bi vedeli, kaj želi govorec povedati (predvsem v nemščini, kjer so glagoli pogosto na koncu povedi). Tolmač, ki je že tako izpostavljen stresni situaciji dela na tako vrhunski ravni, se sooča še s težavo, kako kljub potrebnemu zamiku končati hkrati z govorcem. Ščasoma tolmači razvijejo ustrezno hitrost in pospešijo zadnji del povedanega, da pravočasno predajo mikrofon, a to je vsekakor naloga, za katero študentov ne usposobimo dovolj.⁹

Prav tako študentov zaradi omejenega števila ur in obremenjenosti ne naučimo dovolj dobro tolmačiti v obe smeri. To je seveda povezano tudi z njihovim jezikovnim znanjem, ki včasih za to niti ne zadošča. Pa vendarle je v slovenskih razmerah mogoče delati le, če tolmačite v obe smeri. Marsikdo od naših absolventov t. i. *retour* doda kakšno leto po začetku dela za institucije EU. Tolmačenje iz slovenskega v tuje jezike je še posebej odgovorno delo, saj je od jasnosti dela v tistem hipu odvisnih približno 20 drugih kabin in vsi delegati.

Potek tolmačenja je tako večinoma odvisen tudi od odnosov, ki se vzpostavijo med tolmači in nacionalnimi delegati. Ti so, če govorimo na splošno, zelo dobri, lahko bi dejali, da so nacionalni delegati tolmačem naklonjeni. Tako jih ne razumejo le kot »kos tehnične opreme«, ki jo lahko »vključijo« po potrebi, temveč s tolmači vzpostavijo pristen odnos, kar se kaže v simboličnih dejanjih, kot npr., da pred začetkom zasedanja pogledajo v tolmaško kabino in tolmačem pomahajo v pozdrav. Podobno storijo tudi ob zaključku tolmačenja. Seveda pa se to razlikuje od posameznika do posameznika. Tolmači poročajo, da se včasih zazdi, da je nacionalnim delegatom 'nerodno', ker imajo občutek, da zanje ves dan delajo tri osebe, medtem ko so oni samo »ena oseba«. Vse opisano jasno potrjuje, da je odnos med slovenskimi tolmači v Bruslju in nacionalnimi predstavniki, bodisi iz prestolnice (t. i. *capital-based* delovne skupine) bodisi iz slovenskega stalnega predstavništva v Bruslju (t. i. *Brussels-based* delovne skupine), na zelo visoki ravni.

Kljub temu pa pri tolmačenju v Bruslju obstajajo problemi, ki se zdijo skorajda nerešljivi. Gre za večno vprašanje pomanjkanja časa pri pripravi gradiv, njihovih spremembah, dopolnilih ipd. Praviloma so na voljo le dokumenti v angleškem jeziku, tolmači pa potem po drugih sorodnih besedilih iščejo terminologijo v jezikih, iz katerih tolmačijo. Dejstvo je, da nacionalni delegati vse preredko vnaprej pripravijo svoja stališča (in jih pošljejo v vednost tolmaču). To pa – ker se tolmač z njimi seznanja morda minuto pred

---

⁹ V ta namen smo 9. junija 2014 v sklopu vsakoletne simulacije konference organizirali tudi simulacijo razprave, v kateri so se izmenjevali trije govorniki v treh jezikih. Študenti so se izkazali s svojo fleksibilnostjo in ob predajanju mikrofona ni bilo težav.

sestankom ali pa celo neposredno med sestankom (ko nacionalni delegati govori) – gotovo vpliva na kakovost tolmačenja. Pri tem se zavedamo, da ta stališča pogosto – tudi zaradi (pre)obremenjenosti nacionalnih delegatov in pomanjkanja navodil pristojnih organov/resorjev – nastajajo zadnji trenutek,¹⁰ zato tolmači to vzamejo v zakup. Posledično je treba vzeti v zakup tudi to, da morda včasih tolmačenje ni tako kakovostno, kot bi lahko bilo, če bi se tolmači imeli možnost bolje pripraviti.

Pristopi k tolmačenju se v Bruslju razlikujejo glede na dva kriterija, najprej glede na institucijo (o tem več Udovič, 2014), znotraj Sveta pa tudi glede na različne sestave kabine oz. naročanja tolmačenja. Slovenski nacionalni delegati pri svojem delu uporabljajo več scenarijev tolmačenja, pri čemer prednjačijo naslednji:

- a. delegat posluša tolmačenje v slovenščino in govori slovensko,
- b. delegat tolmačem reče, naj mu tolmačijo vse, razen angleščine, govori pa slovensko,
- c. delegat posluša angleški kanal, čeprav obstaja slovensko tolmačenje, govori pa slovensko,
- d. delegat posluša slovenski kanal (zaradi zapiskov, ki jih bo posredoval v prestolnico), govori angleško,
- e. delegat posluša angleški kanal, govori angleško (zelo redko, se pa zgodi).

Če ni dovolj tolmačev, ni slovenske kabine. V tem primeru mora delegat poslušati neki drugi jezik ves dan, še vedno pa lahko govori slovensko, njegove izjave pa v tuje jezike pretolmačita dva tolmača v drugih kabinah.¹¹

Eden od izzivov tolmačenja v večjezičnem okolju je tudi običajna prevlada enega od jezikov. Če je bila to do začetka 20. stoletja francoščina, pa je v poznejših letih ta položaj *lingue france* pridobivala angleščina. Čeprav se govorci drugih jezikov nad vsesplošno prevlado angleščine pritožujemo (nemška kabina včasih iz protesta ne tolmači, če avstrijski ali nemški delegat govori angleško, in ne nemško), pa je marsikateri materni govorec zaskrbljen nad spreminjanjem in izginjanjem prave angleščine.¹² Tako ne preseneča šala, ki kroži med bruseljskimi tolmači, da bi morala biti naloga angleške tolmaške kabine, da bi dnevno tolmačila iz polomljenega jezika

¹⁰ *Dinamika dela v Bruslju je zelo razgibana. Ne zgodi se redko, da kakšna država pošlje predlog v nedeljo zvečer, nacionalni delegati pa morajo stališča države predstaviti v ponedeljek ob 10. uri zjutraj.*

¹¹ *Dve italijanski tolmački ter francoski in nemški tolmač imajo med svojimi pasivnimi jeziki slovenščino, sicer pa eden od slovenskih tolmačev, ki ima opravljen izpit za t. i. retour, ves dan tiho sedi v nemški, angleški ali italijanski kabini ter tolmači le tistih nekaj stavkov, ki jih slovenski delegat pove v slovenščini – to je izredno naporno, saj mora biti tolmač zbran ves dan.*

¹² *O tem je prevajalska služba Računskega sodišča EU celo izdala izredno zanimiv dokument, v katerem se zavzema, da bi bila angleščina pravnih dokumentov EU pravilna, razumljiva maternim govorcem v Veliki Britaniji in na Irskem (!). Več prim. http://ec.europa.eu/translation/english/guidelines/documents/misused_english_terminology_eu_publications_en.pdf, 12. 6. 2014.*

»globish« v klasično angleščino, iz katere bi potem tolmačili drugi tolmači. Po drugi strani pa moramo biti nekoliko kritični do angleške kabine, ki v svoje vrste včasih iz politične korektnosti in kolonialne slabe vesti sprejema tudi materne govorce npr. indijske angleščine s tako močnim naglasom, da je povzemanje po teh kolegih žal skorajda nemogoče. Druga takšna anekdota je, da se občasno na primer italijanski in španski predstavniki prepirajo o tem, kateri angleški izraz v dokumentih je bolj primeren, medtem ko materni govorniki molčijo, ali pa celo pridajo, da celoten dokument skorajda nima povezave s pravo angleščino.

Obe anekdoti kažeta na to, da je jezik, ki ga sicer označujemo s terminom angleščina, vse bolj oddaljen od uveljavljene angleščine in je bližje kakšnemu 'esperantu', ki je bil v Društvu narodov predlagan tudi kot prvi jezik diplomatskega sporazumevanja v mednarodni skupnosti (Udovič, 2013).

Končno vprašanje, ki se postavlja pri tolmačih v Bruslju, je odnos do lastnega jezika. Pogosto lahko slišimo, da Slovenija nima prave jezikovne politike in strategije. Ne glede na to analiza Udoviča (2014) kaže, da je slovenski jezik v Bruslju zastopan relativno dobro. Tudi tolmači poročajo o tem, da slovenski delegati tako strokovno kot jezikovno dostojno zastopajo svojo državo, vsekakor pa je vedno prostor za izboljšanje jezikovne reprezentativnosti.

Sklep

Tolmačenje kot sredstvo za medsebojno komuniciranje je pridobivalo na pomenu z vzponom in demokratizacijo v diplomaciji (Udovič, 2013). Njegov razvoj je bil v zadnjem stoletju bliskovit, kar je s seboj prineslo nove izzive, tehnike in predvsem nove naloge. S temi se tolmači v večjezikovnem okolju soočajo dan za dnem.

Ključne ugotovitve članka bi lahko strnila v tri sklope. Prvič, na Filozofski fakulteti smo zastavili kakovosten program tolmačenja, ki bi ga lahko še izboljšali z več interdisciplinarnimi povezavami. Povečati bi morali sodelovanje še z drugimi fakultetami znotraj in zunaj ljubljanske univerze, uvesti nova študijska področja (sodno tolmačenje, skupnostno tolmačenje – prim. Gorjanc, 2014). Vendar pa tu vedno znova trčimo ob finančne in kadrovske omejitve, s katerimi se v trenutnih razmerah varčevanja soočamo vsak dan. Če bodo te omejitve obstale, bodo želje po novih (in potrebnih) študijskih programih ostale le na papirju.

Drugo vprašanje, ki sem ga v tem članku odprla, je vprašanje večjezikovnega in večkulturnega okolja ter prednosti in slabosti, s katerimi se srečujejo tolmači v takšnih okoljih. Zanje ni pomembno samo, da obvladajo jezik in poznajo njegove značilnosti, poznati morajo tudi kulturo in preteklo

zgodovino narodov, iz katerih govorcev prihajajo (Mikolič et al., 2014). Brez poznavanja kulturnih značilnosti, vzorcev ter dinamike je lahko sporočilo, ki je posredovano, razumljeno popolnoma napačno (Udovič in Turnšek Hančič, 2011). Zato je smiselno že študente med študijem navajati na to, da obravnavane tematike razumejo široko in se zavedajo različnih kulturnospecifičnih registrov, ki jih lahko govorcev iz različnih držav uporabljajo. Pri tem pa velja upoštevati tudi to, da ni nujno vse določeno le z državnimi, ampak tudi z regionalnimi mejami, najbolj pa na proces oblikovanja sporočila vplivajo osebne značilnosti govorcev in njihove svetonazorske predstave.

Tolmačenje je v sodobnih mednarodnih odnosih izredno pomembno, čeprav včasih nevidno, včasih necenjeno delo, je pa ključno za uspeh pri dogovarjanju. Brez tolmačenja bi bilo sodobno diplomatsko sporazumevanje zelo zapleteno, prihajalo bi tudi do veliko večjih trenj. Zato velja zaključiti v optimističnem tonu, da bo Evropska unija zelena integracija, vse dokler bodo države imele možnost, da se izražajo v svojem nacionalnem jeziku, in bo slišan tudi glas vseh manjšin, ki sestavljajo evropsko pestrost.

LITERATURA

- Gorjanc, Vojko (2009): Slovenska jezikovna politika pred izzivi Evropske unije. V Vesna Hadži Požgaj, Tatjana Balažič Bulc in Vojko Gorjanc (ur.), Med politiko in stvarnostjo: jezikovna situacija v novonastalih državah Jugoslavije, 13–23. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Gorjanc, Vojko (2012): Slovanski jeziki: iz preteklosti v prihodnost. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Gorjanc, Vojko (ur.) (2013a): Slovensko tolmačeslovje. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Gorjanc, Vojko (2013b): Slovenačka jezička politika i odnosi društvene moči. V Vesna Podžgaj Hadži (ur.), Jezik između lingvistike i politike, 13–36. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Gorjanc, Vojko (2014): Slovenščina kot jezik tolmačenja: od mednarodnega okolja do skupnostnega tolmačenja. Teorija in praksa 51 (4): 620–635.
- Grđina, Igor in Marko Stabej (2002): Slowenisch. V Miloš Okuka in Gerald Krenn (ur.), Wieser Enzyklopädie des Europäischen Ostens (WEEO), 20 Bde., Bd. 10, Lexikon der Sprachen des Europäischen Ostens, 495–508. Klagenfurt: Wieser.
- Kalin Golob, Monika (2001): Jezikovnokulturni vidiki vključevanja Slovenije v Evropsko unijo. Teorija in praksa 38 (2): 213–230.
- Kalin Golob, Monika (2003): Jezikovna kultura, jezikovno načrtovanje in evropsko združevanje. V Ada Vidovič Muha (ur.), Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje (Obdobja 20), 255–270. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Kutin, Špela (2008): Tolmačenje in prevajanje v luči predsedovanja Slovenije Svetu Evropske unije. Mostovi: glasilo Društva znanstvenih in tehniških prevajalcev Slovenije 41 (1/2): 63–72.
- Krek, Simon (2014): Terminologija kot storitev. Teorija in praksa 51 (4): 670–683.

- Maček, Amalija (2002): Prevajalska delavnica na dvoru Alfonza X. (1221–1284). V Martina Ožbolt (ur.), *Prevajanje srednjeveških in renesančnih besedil*: 27. prevajalski zbornik, 200–208. Ljubljana: DSKP.
- Maček, Amalija (2013): Vloga mednarodnega sodelovanja pri zagotavljanju kakovosti izobraževanja tolmačev v Sloveniji. V Vojko Gorjanc (ur.), *Slovensko tolmačeslovje*, 22–32. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Markič, Jasmina (1998). Konferenčno tolmačenje. V Inka Štrukelj (ur.), *Jezik za danes in jutri: Zbornik referatov*, 322–327. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje.
- Markič, Jasmina (2009): Vloga tolmačenja v sodobnem svetu. V Marko Stabej (ur.), *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*, 239–244. Ljubljana: Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.
- Markič, Jasmina (2013): O tolmačenju in tolmačeslovju. V Vojko Gorjanc (ur.), *Slovensko tolmačeslovje*, 6–19. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Mikolič Južnič, Tamara, Tanja Žigon in Marija Zlatnar Moe (2014): Visoka jezikovna kompetenca v maternem jeziku kot temelj uspešne večjezičnosti v Evropski uniji. *Teorija in praksa* 51 (4): 636–653.
- Mlačak, Romana (2013): Tolmačenje v institucionalnem okolju. V Vojko Gorjanc (ur.), *Slovensko tolmačeslovje*, 96–118. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Pajak, Matevž (2013): Škarje in platno – kako ukrojiti študijski program konferenčnega tolmačenja. V Vojko Gorjanc (ur.), *Slovensko tolmačeslovje*, 36–49. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Popović, Milojka (1999): Kako se konferenčni tolmač pripravlja na svoje delo. *Uporabno jezikoslovje* 7/8: 178–183.
- Prunč, Erich (2009): Prevajanje in tolmačenje v Evropski uniji. V Marko Stabej (ur.), *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*, 323–334. Ljubljana: Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.
- Rupnik, Marjana (2013): Tolmačenje v institucijah Evropske unije. V Jana Veber (ur.), *Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije – jubilejni zbornik ob 40-letnici*, 62–65. Ljubljana: ZKTS.
- Stabej, Marko (1998): Oblikovanje knjižnega jezika v 19. stoletju med narodno enotnostjo in socialno razločevalnostjo. V Erika Kržišnik, Metka Lokar in Helena Podobnik (ur.), *Zbornik predavanj*, 19–33. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Udovič, Boštjan (2013): Zgodovina (gospodarske) diplomacije. Ljubljana: Založba Fakultete za družbene vede.
- Udovič, Boštjan (2014): Diplomacija v jeziku in jezik v diplomaciji: Evropska unija deset let po veliki širitvi. *Teorija in praksa* 51 (4): 535–554.
- Udovič, Boštjan, Tanja Žigon in Marija Zlatnar Moe (2011): Posebnosti prevajanja strokovnega jezika diplomacije: primer Dunajske konvencije o diplomatskih odnosih. *Slavistična revija* 59 (3): 269–291.
- Udovič, Boštjan in Maja Turnšek Hančič (2011): “V imenu objektivnosti”: Prevlada elitnih uradnih virov v medijskem poročanju o gospodarski diplomaciji Slovenije. *Javnost* 18 (suppl.): 65–82.

- Udovič, Boštjan in Monika Kalin Golob (2014): Med strahom in pogumom: slovenščina v jezikovni politiki in inštitucijah EU. *Teorija in praksa* 51 (4): 523–534.
- Wagner, Katharina (2010): Für einen Minister dolmetschen. Dostopno preko <http://www.zeit.de/campus/2010/04/erstes-mal-dolmetschen>, 9. 6. 2014.
- Zidar Forte, Jana (2013): Spremljanje napredka študentov pri simultanem tolmačenju. V Vojko Gorjanc (ur.), *Slovensko tolmačeslovje*, 60–78. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Žigon, Tanja (2012): Dunajčanka v Ljubljani: medkulturno delovanje Hedwig pl. Radics- Kaltenbrunner. *Dve domovini* 36: 157–168.
- Žigon, Tanja in Boštjan Udovič (2012): Nemško-slovenski odnosi v Ljubljani v drugi polovici 19. stoletja v očeh publicista, urednika in satirika Jakoba Alešovca (1842–1901). *Kronika* 60 (2): 221–234.

VIRI

- Računsko sodišče Evropske unije (2013): Narobe uporabljene angleške besede v EU publikacijah. Dostopno preko http://ec.europa.eu/translation/english/guidelines/documents/misused_english_terminology_eu_publications_en.pdf, 12. 6. 2014.